

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра статистики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
_____ (А.З.Підгорний)
“ ___ ” _____ 20__ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.030506 «Прикладна статистика»

за темою:
СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Виконавець

Студентка обліково-економічного
факультету
Агапченко К.А. _____

Науковий керівник

к.е.н. Погорелова Т.В. _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ	7
1.1.Поняття ліквідності банків та задачі її статистичного оцінювання.....	7
1.2.Статистична характеристика системи нормативів ліквідності банків	14
РОЗДІЛ 2 СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВАРІАЦІЇ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ	24
2.1. Статистичний розрахунок показників варіації ліквідності банків.....	24
2.2. Аналіз варіації показників ліквідності комерційних банків України за період 2008-2018 рр.....	31
РОЗДІЛ 3 СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД 2008-2018 РР	41
3.1. Статистичні методи аналізу інтенсивності динаміки ліквідності банків.....	41
3.2. Виявлення та характеристика основної тенденції розвитку ліквідності комерційних банків України за 2008-2018 рр.....	47
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Банківська система будь якої економічно-розвинутої держави відіграє значну роль у розвитку економічних відносин. Вона забезпечує економічних суб'єктів необхідним обсягом фінансових ресурсів, сприяє руху капіталу, функціонуванню системи розрахунків та розвитку кредитних відносин. В умовах глобалізації світової економіки, підвищення непередбачуваності та невизначеності тенденцій на фінансових ринках провідних країн світу, величезна увага приділена статистичним дослідженням ліквідності як окремих банківських установ так і усієї банківської системи держави.

Однією з головних характеристик діяльності банків є ліквідність. За дефіциту ліквідності банки не можуть в повній мірі виконувати властиві їм функції, своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями перед кредиторами і вкладниками, підтримувати свою платоспроможність. Надлишкова ліквідність свідчить про неспроможність менеджменту банків ефективно використовувати наявні ресурси. В сучасних умовах трансформації та глобалізації економіки управління ліквідністю повинно бути найвищим пріоритетом в діяльності будь-якого банку та банківської системи в цілому.

Забезпечення належного та оптимального рівня ліквідності виступає однією із основних стратегічних цілей процесу комплексного управління активами та пасивами банківських установ. Банківська ліквідність відіграє важливу роль як у діяльності окремого банку, так і фінансовій системі держави від рівня якої залежить якість та повнота надання послуг клієнтам. В сучасних нестабільних фінансових умовах функціонування банківського сектору в процесі управління активами та пасивами виникає загроза незбалансованості припливу та відтоку грошових коштів за строками, сумами та в розрізі валют. Сучасні банківські установи функціонують за умов перехідної динаміки розривів ліквідності. При цьому вона може бути спричинена як зміною строків погашення коштів, що розміщуються та залучаються, так і динамікою сукупного обсягу цього розміщення та залучення.

Останнє десятиліття проміжки між економічними кризами скорочуються, що негативно впливає на більшість бізнес-проектів. Банки не стають виключенням. З 2008 року в Україні було ліквідовано близько сотні фінансових інститутів.

Ліквідність банків є однією з найважливіших системних характеристик банківської діяльності, яка потребує вивчення, аналізу та ефективного управління. Банки, які мають проблеми з ліквідністю не можуть виконувати власні функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, їхній рейтинг знижується, що значно ускладнює запозичення коштів із зовнішніх джерел, а відтак, втрачається потенційний прибуток. Надлишкова ліквідність є результатом негативного управління банками і свідчить про неспроможність менеджменту банків ефективно розпоряджатися залученими ресурсами. Ліквідними активами банків є кошти у вигляді готівки в касах та банкоматах, безготівкові кошти на рахунку в центральному банку, а також банківські метали, дорожні чеки, цінні папери, емітовані державою. Активи, на реалізацію яких необхідно більше часу, є менш ліквідними. Щоденна робота щодо підтримки достатнього рівня ліквідності – це неодмінна умова самозбереження та виживання банків. Тому вирішення проблем ліквідності повинно бути найвищим пріоритетом в діяльності банків, а формування та використання адекватного інструментарію управління ліквідністю банків – першочерговим завданням, що й визначає актуальність дослідження.

Статистична оцінка банківської ліквідності є одним із найважливіших напрямків роботи банків. За допомогою аналізу показників ліквідності можна об'єднати елементи державного регулювання та нагляду за діяльністю банків з цілями внутрішньобанківського аналізу. До того ж, показники ліквідності дозволяють проводити контроль дотримання встановлених НБУ пропорцій та нормативів.

Статистичний аналіз ліквідності комерційних банків дозволить не тільки прослідкувати виконання встановлених нормативів, а й дозволить керувати фінансовою стійкістю банків, здійснювати прогнозування

можливостей банків щодо своєчасного виконання своїх зобов'язань за умови збереження достатнього рівня прибутковості.

Дослідженню банківської ліквідності присвячено багато наукових праць. В Україні цю проблему вивчали А. М. Герасимович, Я. В. Грудзевич, І.С. Гуцал, Л.В. Кузнецова, О.А. Криклій, В.І. Міщенко, А. М. Мороз, Л.О. Примостка, Л.М. Рябініна, І.В. Сало та інші. Однак, незважаючи на суттєві наукові результати, отримані вченими, варто зауважити, що методичні підходи до вдосконалення статистичного оцінювання ліквідності банків залишаються недостатньо розробленими як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Незважаючи на велику кількість публікацій, тема є досить дискусійною та актуальною й сьогодні.

Мета даної роботи – здійснити статистичне оцінювання ліквідності комерційних банків України за період 2008-2018 рр.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- висвітлити основні теоретичні аспекти статистичної оцінки ліквідності комерційних банків;
- охарактеризувати основні напрямки та сучасні підходи до статистичного аналізу банківської ліквідності;
- визначити систему показників ліквідності банківських установ;
- провести статистичну оцінку варіації та динаміки ліквідності банків за період 2008-2018 рр.;
- виявити та оцінити основну тенденцію динаміки ліквідності комерційних банків України та розробити прогноз на короткострокову перспективу;
- сформулювати основні висновки щодо оптимізації рівня ліквідності комерційних банків України.

Предметом дослідження є ліквідність банківської системи України в сучасних умовах, а об'єктом – показники ліквідності комерційних банків.

У процесі дослідження застосовувалися такі статистичні методи, як: спостереження та групування; порівняння; графічний та табличний методи; методи розрахунку відносних та середніх величин, методи дослідження варіації, методи вивчення динаміки ліквідності банків та метод аналітичного вирівнювання ряд динаміки ліквідності.

Розрахунки в роботі виконувались з використанням програм Microsoft Excel версії XP Professional, SPSS 23.0 для Windows. Інформаційною базою написання випускної роботи є наукова література з зазначеної проблематики, матеріали періодичних економічних та банківських статистичних видань, законодавчі та нормативно-правові акти з регулювання банківської діяльності, фінансова звітність, щодо основних показників діяльності комерційних банків України та інші матеріали і публікації Національного банку України та Державної служби статистики.

Випускна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок, основний текст викладено на 60 сторінках. Робота містить 13 таблиць, 10 рисунків. У списку використаної літератури 36 джерел. Обсяг додатків становить 9 сторінок.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження довело, що ліквідність комерційних банків відіграє важливу роль в економіці країни і її рівень свідчить про надійність та стійкість їх фінансового стану. Щоденна робота з підтримки достатнього рівня ліквідності є неодмінною умовою самозбереження і виживання банку та забезпечує стійкість його функціонування. З огляду на зазначене, керівництво банку повинно не тільки постійно оцінювати ліквідність свої установи, а й здійснювати прогнозування. Підвищення ефективності управління ліквідністю банків України залежить, перш за все, від професійно налагодженої статистично-аналітичної роботи.

Критичний аналіз літературних джерел та з урахуванням різних точок зору вчених-економістів показав, що на сьогодні немає єдиного визначення ліквідності банку. За результатами узагальнення праць з цієї тематики, ми визначаємо ліквідність банку як спроможність банку забезпечити з найменшими витратами своєчасне виконання вимог щодо своїх грошових зобов'язань та бути здатним задовольняти запити своїх клієнтів в наданні кредитів завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів та строками й сумами виконання зобов'язань. Рівень ліквідності виступає одним із головних критеріїв, які визначають фінансову стійкість банку, його конкурентоспроможність та рейтинг на ринку фінансових послуг. На рівень ліквідності банку впливають внутрішні та зовнішні чинники, а тому банківська діяльність пов'язана з можливістю виникнення ситуації ризику ліквідності. Необхідність підтримки ліквідності на достатньому рівні вимагає якісного управління нею. Важлива роль у процесі аналізу ліквідності відводиться економіко-статистичним методам, які дають змогу не тільки оцінити фактичний стан щодо ліквідності, а й робити певні прогнози і бути основою для складання планів.

На основі проведеного дослідження наукової літератури стає очевидним, що для оцінки ліквідності в Україні найбільш поширеним є

коефіцієнтний метод, за яким визначаються відносні показники, які показують рівень ліквідності банківської установи з точки зору запасу. Зовнішні коефіцієнти ліквідності (нормативи) встановлюються і контролюються НБУ. Підсистема внутрішніх коефіцієнтів ліквідності розробляється банківськими аналітиками і визначає мінімально допустимий рівень ліквідності банку. Статистичний аналіз нормативів та коефіцієнтів ліквідності в динаміці дає змогу виявити загальні тенденції в зміні ліквідності банківської системи та окремого банку, здійснювати статистичні прогнози та розробляти план підтримки ліквідності у можливих кризових ситуаціях.

Доведено, що для статистичного оцінювання сталості та диференціації ліквідності комерційних банків дослідження варіації має велике значення. Обчислення показників варіації дасть можливість виявити, яким чином розміщені біля нормативних та середніх значень фактичні показники ліквідності, визначити ступінь їх відхилення та зробити висновок про однорідність банківської системи стосовно ліквідності.

Результати статистичного оцінювання ліквідності комерційних банків України показали, що фактичні рівні коефіцієнтів ліквідності комерційних банків України за період з 2008 р. по 2018 р. значно відрізнялися від встановлених НБУ нормативних значень. Так, рівень коефіцієнту миттєвої ліквідності комерційних банківських установ України за період, що досліджується, перевищував його нормативне значення в середньому майже в три рази, що свідчить про надлишок розмірів резервів банків. Протягом останніх десяти років фактичне значення коефіцієнту поточної ліквідності коливалось у межах від 70% до 106,67% та перевищувало мінімально допустимий рівень в середньому майже в 2,5 рази, що свідчить про накопичення банками значних обсягів високоліквідних активів. Рівень коефіцієнту короткострокової ліквідності комерційних банків України був меншим за нормативний майже у два рази. Така ситуація не може вважатися позитивною і може бути спричинена нестабільною політичною ситуацією,

нерозвиненістю в Україні фондового ринку, різким падінням курсу гривні та рівня життя населення та слабкою диверсифікацією активів комерційних банків. Надлишок ліквідних коштів має бути інвестований в доходні активи, в ситуації їх дефіциту необхідно збільшувати їх залучення з дешевих джерел.

У процесі статистичного оцінювання ліквідності комерційних банків України, були розраховані показники варіації, значення яких свідчать про те, що значення нормативів ліквідності не є однорідними та типовими для комерційних банків України. Протилежна картина спостерігається за результатами аналізу варіації коефіцієнтів ліквідності порівняно із середніми значеннями цих показників за аналізований період: середні значення коефіцієнтів ліквідності є однорідними за значенням та типовими для банківської системи України. Аналіз фактичних показників коефіцієнта покриття ліквідності (LCR) на 01.04.2019 року демонструє те, що по більшості українських банків його рівень перевищує нормативний у 2-14 разів.

Результати статистичного аналізу динаміки показників ліквідності комерційних банків України за період 2008-2018 рр. свідчать про зменшення обсягів коштів банків на кореспондентських рахунках, незбалансованість між ліквідними активами та зобов'язаннями банків України.

Також була виявлена тенденція розвитку поточної ліквідності та побудована модель, яка значима за всіма статистичними критеріями, тому її використовували для отримання прогностичних значень на 2019-2021 рр. За умови збереження лінійної тенденції до зростання можна прогнозувати, що значення коефіцієнту поточної ліквідності банків України на початок 2019 р. складе 101,685%, на початок 2020 р. - 104,503%, а на початок 2021 р. – 107,321%.

Отже, не дивлячись на деякі недоліки коефіцієнтного методу, його переваги дають можливість з високим ступенем достовірності визначити стан банківської ліквідності, підготувати базу для формування напрямків подальшого управління ліквідністю, складання планів та розробки

прогнозних рівнів. Таким чином, підвищення ефективності управління ліквідністю банків України залежить, перш за все, від професійно налагодженої аналітичної роботи. Запровадження в Україні нормативів ліквідності LCR має сприяти наближенню вітчизняного банківського регулювання та нагляду до європейських стандартів, а також допоможе посилити ефективність функціонування банківської системи України загалом.

Результати аналізу динаміки ліквідності та діючих нормативів ліквідності свідчать про те, що управління ліквідністю банків потребує вдосконалення. На нашу думку, введення в Україні Стандартів Базельського Комітету в більшій мірі, ніж нормативи ліквідності банків в Україні, дають можливість забезпечити фінансову стабільність банків за рахунок попередження і зниження ризику ліквідності.

Проте для досягнення позитивних зрушень від введення нормативів Базелю III необхідно запроваджувати та реалізовувати комплекс заходів з боку як НБУ, так і самих банківських установ. Національному банку необхідно дослідити, як впливають нові правила ліквідності на дохідність та застосовувати нижчі значення у періоди стабільного зростання. Це дозволить зменшити обсяги активів із низькою прибутковістю й буде стимулювати банки до ділової активності. Банківським установам необхідно переглянути моделі управління, стратегії ліквідності, цінову політику, надавати кредити лише надійним позичальникам з високою платоспроможністю займатися підвищенням якості активів, пошуком альтернативних джерел високоліквідних коштів та оптимальних джерел отримання доходів, прогнозуванням грошових потоків, проводити постійний моніторинг тенденції в економіці країни з метою передбачення настроїв і інфляційних очікувань серед населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
2. Базельський комітет з банківського нагляду, Третя базельська угода (Third Basel Accord). URL: <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm> (дата звернення: 04.02.2019).
3. Банківська статистика: навчальний посібник / уклад. І. В. Белова. — Суми : Університетська книга, 2013. — 431 с.
4. Вожжов С.В. Економічна сутність банківської ліквідності / С.В. Вожжов, О.С. Злагодух // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 109/2010. Серія: Економіка і фінанси. - Севастополь, 2010. - С. 14-19.
5. Закон України «Про банки та банківську діяльність» [Електронний ресурс]: за станом на 26 квітня 2015 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 23.03.2019).
6. Закон України "Про Національний банк України" [Електронний ресурс]: за станом на 2 лютого 2019 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 22.04.2019).
7. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01_10 (дата звернення: 19.04.2019) .
8. Криклій О.А. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак, О.М. Пожар. — Суми: ДНВЗ «УАБС НБУ», 2011. — 152 с.
9. Криклій О.А., Рябінченко Д.О. Методичне забезпечення ліквідності банку у посткризових умовах. - Ефективна економіка № 7, 2012. Режим доступу <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1249> (дата звернення: 28.04.2019).

10. Кузнецова Л.В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку: монографія / Кузнецова Л.В. – Одеса : Видавництво «Атлант», 2009. – 324 с.
11. Ліквідність банківської системи України: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12 / В.І. Міщенко, А.В. Сомик та ін. – К.; Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с.
12. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Грищук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 220 с.
13. Мармоза А.Т. Теорія статистики / Мармоза А.Т. – К.: Ельга, НікаЦентр, 2003. – 393 с.
14. Омельченко О. І. Регулювання банківської діяльності з урахуванням фактора нестабільності / О. І. Омельченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. – Херсон, 2015. – Вип. 13(1) – С. 152-158.
15. Опря А. Т. Статистика (модульний варіант з програмованою формою контролю знань). Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
16. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua> (дата звернення: 3.05.2019).
17. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / Парасій-Вергуненко І. М. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.
18. Погорелова Т.В. До питання статистичного оцінювання концентрації та диференціації банківського капіталу / Вісник соціально-економічних досліджень: Збірник наукових праць. Вип. 35. Одеса: ОДЕУ, 2009. – С.442-446.
19. Погорелова Т.В. До питання статистичного оцінювання ефективності банківської системи України / Вісник соціально-економічних

- досліджень: Збірник наукових праць. Вип. 4 (47). Одеса: ОНЕУ, 2012. – С. 73-79.
20. Погорелова Т.В. Статистическая характеристика кредитной деятельности банков Украины / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». Випуск 19. Частина 2. – Ужгород, 2018 р. – С. 137-140.
21. Постанова Правління НБУ від 28 грудня 2018 року № 164 «Про внесення зміни до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114500-18> (дата звернення: 06.04.2019).
22. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України: Положення НБУ. Затверджено постановою Правління Національного банку України від 30.04.2009 р. №259 (Із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-09>(дата звернення: 12.04.2019).
23. Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR). Постанова Правління Національного банку України №13 від 15.02.2018. Режим доступу -<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-18> (дата звернення: 29.04.2019).
24. Ребрик Ю. С. Аналіз ліквідності банку в умовах нестабільності фінансових ринків / Ю. С. Ребрик // Економічний аналіз. – 2010. – № 5. – С. 326–328.
25. Рябініна Л.М., Причини кризи ліквідності банківської системи України / Л.М. Рябініна, О.П. Русева // Вісник соціально - економічних досліджень Одеського державного економічного університету. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – № 37. – С. 139-145.
26. Рябіченко Д. О. Регулювання ліквідності як одна з компонентів Базель III / Д. О. Рябіченко // Вопросы образования и науки : сб. научных трудов. Т. 1. – София, 2011. – С. 25–27.

27. Сало І.В. Фінансовий менеджмент у банку: навчальний посібник / І.В. Сало, О.А. Криклій. – Суми: Університетська книга, 2007. – 314 с.
28. Серпенінова Ю. С. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку: дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.08 / Серпенінова Юлія Сергіївна. – Суми, 2010. – 189 с.
29. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках учебное пособие / Дж. Ф. Синки. – М: Catalaxu, 1994. – 820 с.
30. Статистика банківської діяльності: Навч.посібник / А.В. Головач, В.Б. Захожай, К.С. Базилевич. – К.:МАУП, 1999. – 176 с.
31. Статистика. Курс лекцій для студентів II-III курсів усіх форм навчання всіх спеціальностей (Відп. за випуск К.Д. Семенова. – Одеса: ОДЕУ, ротاپронт, 2011 р. - 140 с.
32. Стельмах В.С. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання та нагляду/ В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова та ін.: Науково-аналітичні матеріали. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70689> (дата звернення: 17.04.2019)
33. Тарасевич Н.В. Окремі аспекти регулювання ліквідності банків. - Вісник соціально-економічних досліджень, 2014 рік, випуск 3 (54), с. 276-282.
34. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку [Текст]: монографія / [І.М. Бурденко, Є.Є. Дмитрієв, Ю.С. Ребрик, Ю.С. Серпенінова]; за заг. ред. Ю. С. Серпенінової. – Суми: Університетська книга, 2011. – 136 с.
35. Агапченко, К. А. Статистичний аналіз динаміки грошової маси та грошового обігу в Україні [Текст] / К. А. Агапченко, Т. В. Погорелова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 5. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2019. – С. 22 – 28.

36. Агапченко, К. А. Статистичний аналіз динаміки ліквідності комерційних банків України за період 2008 – 2018 рр.[Текст] / К. А. Агапченко, Т. В. Погорєлова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 5. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2019. – С. 6 – 12.